

OPONENTSKÝ POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE
„M. Lipman: Thinking in Education“
Katedra pedagogiky

Autor práce: Bc. Klára Bláhová, DiS
Vedoucí práce: PaedDr. Petr Bauman, Ph.D.
Posudek vypracoval: Daniel D. Novotný, Ph.D.

Filosofie se v současném vzdělávání řadí k disciplínám s nimiž se studenti seznamují – pokud vůbec – ve vyšších ročnících středních škol či až na vysoké škole. Navíc hraje spíše okrajovou roli, je považována za jednu z mnoha disciplín humanitních či společenských věd. Důvodem je patrně přetrvávající přesvědčení, že děti nejsou schopny (systematického) filosofického myšlení a že se jedná o disciplínu, která je pro život zbytečná. Matthew Lipman (1922-2010), zakladatel hnutí filosofie pro děti (P4C), svou více než čtyřicetiletou působností hájil radikálně odlišné stanovisko: filosofování patří ke klíčovým lidským dovednostem a s její kultivací je vhodné začít velmi záhy, dokonce již v předškolním věku.

Deklarovaným cílem této diplomové práce je představit a zhodnotit (s. 5) Lipmanovo myšlení, tak je vyjádřil ve svém zralém díle *Thinking in Education* (1991¹/2003², dále TIE). Práce se skládá ze čtyř částí a krátkého závěru. V první části autorka Lipmana krátce představuje, v druhé poměrně podrobně referuje o jeho knize TIE, ve třetí na čtyřech stranách vypočítává „myšlenky, kterými byl Lipman ovlivněn“ a ve čtvrté vyjadřuje autorka záměr zabývat se vlivem TIE. Podařilo se autorce naplnit cíl práce? Autorka Lipmanovo dílo adekvátním způsobem popsala a z dostupné literatury uvedla i některé pozitivní a kritické názory na Lipmanovo dílo. Dalším aspektem práce mělo být nicméně *zhodnocení* TIE a to jsem marně hledal. Vlastní stanovisko prozradila autorka krátce až v samém závěru, na s. 67 („Pokud bych měla zhodnotit výsledky mého zkoumání ...“). Vzhledem k tomu, že práce má kompilační a referenční charakter, kde není patrně vlastní myšlenkové angažmá s danou tematikou, a vzhledem k dalším nedostatkům méně závažného rázu (konkrétněji viz níže) navrhuji známku velmi dobře.

Úvoda a část 1: Matthew Lipman

Tato část je poměrně krátká a bylo by vhodné do ní zařadit představení programu P4C a IAPC ze závěru práce.

s. 5

„Nejdůležitější autoři, kteří se tímto tématem zabývali jsou např. Matthew Lipman, Ann Margaret Sharp, John Dewey, Oscar Brenifier a další.“ Vhodné uspořádat jména chronologicky, nejlépe i s biografickými daty, např. „John Dewey (1859–1952)“ apod.

s. 5

Tři poslední paragrafy začínají „V této práci bych chtěla ...“, „Ve své práci bych se chtěla ...“, „V práci bych se chtěla ...“, jejich obsah se opakuje a prolíná, měl by být integrován.

s. 7

„V době studia na Kolumbijské Univerzitě byl Lipman ovlivněn psychologii, zejména těmi, kdo revidovali Freuda ...“ Následuje řada vesměs málo známých jmen, bylo by vhodné krátce charakterizovat přístup jmenovaných autorů.

s. 8

„Byl prý fascinován myšlenkou, že je možné pomocí kritérií najít další kritéria, která jsou s nimi propojena a „vysvětlit tím celý svět.““ Těto myšlenky nerozumím, co to znamená?

s. 8

„Lipman sice napsal disertační práci na téma z oblasti estetiky, ale filosofické příručky k programu Filosofie pro děti, ovlivněn Justem Buchlerem, psal v duchu metafyziky.“ Co to znamená, že psal v duchu metafyziky?

s. 8

„Lipman později pod vlivem článků Charlese Peirce a Justa Buchlera „What is a Discussion“ ... “ Jednalo se o jeden článek či o dva? Bylo by patrně vhodné článek lokalizovat a stručně charakterizovat.

s. 9

„úsudky aschopnosti“ Chybí mezera.

s. 10-11

„Představení knihy pak proběhlo v rámci konference Americké filosofické Asociace v r. 1974, kde ale nebyla přijata. Lipmanův přístup byl uznán až o několik let později a to prostřednictvím uznávaných autorit – Georgeho Vlastose z Princetonu a Mylese Burnyeata z Cambridgeské Univerzity.“

- Setkání APA (Americké filosofické asociace) nejsou tribunálem, který přijímá či odmítá. Autorka má patrně na mysli, že TIE se nesetkala s příznivým ohlasem a její teze byla podrobena kritice.
- Jedná se o *Gregory* Vlastose (1907-1992) – zakladatele analyticky orientovaného studia antické filosofie. Vlastos byl obdivovatelem Sókrata a jeho přístupu k filosofii; u Lipmana patrně shledával podobný přístup v důrazu na kritické myšlení v etickém kontextu. Je zajímavé, že Myles Burnyeat (b. 1939) je také odborníkem na antickou filosofii.

Část 2: „Thinking in Education“

V této části autorka poměrně zdařile referuje o obsahu TIE.

s. 11

„První vydání Thinking in Education (Myšlení ve vzdělávání), ve kterém Lipman uceleně Filosofii pro děti popsal, vyšlo již v roce 1991.“

- V předchozí kapitole autorka popisuje události ze sedmdesátých let a následně se dostáváme „již“ do r. 1991. Bylo by vhodné uvést kontext, např. představením TIE jako stěžejního díla z posledních let Lipmanova života, atd.

s. 11

„Filosofie pro děti slavila úspěchy. Výzkum z r. 1983 provedený „Educational Testing Service“ prokázal ...“

- Tento odstavec sem nepatří, odvádí pozornost od vlastní knihy TIE, kterou autorka měla uvést. Informace o úspěchu P4C by bylo vhodné předložit v jiných částech práce, pokud možno s odkazy na vlastní výzkumy, nikoli na nekrolog z New York Times.

s. 14

„Dewey říká ...“ autorka dále uvádí pouze odkaz na Lipmanovu knihu. Vzhledem k tomu, že cílem práce je i zasazení Lipmanovy knihy do širšího intelektuálního kontextu, vč. identifikace zdrojů z nichž vychází, bylo by vhodné nahlédnout i do Deweyho knih (srv. s. 48).

s. 16

„Podle Gardnera ...“ Proč je zde uveden Gardnerův názor? Jak se vztahuje k výčtu Lipmanových problémů?

s. 20

„Každý názor je vítán, pokud jeho autor dokáže svůj názor kritérii podložit a obhájit.“ Názory nedokazujeme pomocí *kritérií*, ale pomocí *důvodů* – kritéria slouží k odlišení dobrých a špatných důvodů, silných a slabých, atd. Autorka Lipmanovu teorii kritérií popisujete na s. 42, ale sama ji nevyužívá.

s. 20

Autorka se zde pokouší představit jeden z ústředních pojmů: „community of inquiry“. Vlastní termín nejprve překládá jako „hledající společenství“ aniž uvádí důvod. (Proč ne třeba „zkoumající společenství“? Navíc na str. 24 překládá tentýž výraz jako „badatelská komunita“). Autorka dále cituje Lipmanovu charakteristiku jako „deliberativní společenství, praktikující vícerozměrné myšlení.“ Jedná se o Lipmanovu zralou definici? Co znamená pro Lipmana „deliberativní“? (Citace v poznámce pod čarou uvádí český sociologický slovník, ale není zřejmé, že Lipman má na mysli tímto slovem totéž, co český slovník). Co znamená pro Lipmana „vícerozměrné myšlení“? K tomu má Lipman podrobnou teorii, která zde není uvedena ani náznakem. Ze znaků hledajícího společenství autorka náhle přeskočíte na popis dobrého učitele Gilberta Rylea. Celá diskuse je velmi nejasná.

s. 23

Zde konečně uvádí autorka konkrétní znaky hledajícího společenství, cituje ovšem Lipmanův výčet bez pokusu o vlastní kritické zhodnocení tohoto výčtu – jsou všechny tyto znaky (stejně) nutné? Jsou tyto znaky výstižně a vhodně formulovány? (Je nutné, že „žáci jsou hrdí na svou originalitu“? Nemělo by spíše jít o hledání pravdy?)

s. 31

„Lipman dále podává příklad vzdělávacího přístupu, který usiluje o zlepšení myšlení ve školách a který sám navrhl. Jde o Filosofii pro děti (Philosophy for Children, P4C). ... “ Následuje představení Lipmanova kurikula a jeho knih pro děti („Objev Harryho Stottlemeiera“) Tato pasáž je v kapitole týkající se emocí nevhodná, jedná se o obecné představení Lipmanova díla, jež mělo být představeno v úvodní části.

Část 3: Myšlenky, kterými byl M. Lipman ovlivněn

Kapitola má pouhé čtyři stany a její struktura je mi nejasná. V úvodu zmiňuje autorka Lva Vygotského (1896–1934) a Jeroma Brunera (n. 1915), které ovšem dále již nezmiňuje; krátce je uveden John Dewey, který by zasloužil daleko větší prostor, diskusi a přímou četbu, nejen odkaz z TIE; zmíněn je vliv hnutí kritického myšlení a neformální logiky, aniž by byl diskutován Ralph Henry Johnson a Anthony Blair, kteří jsou svým dílem *Logical Self-Defense* (1977), které autorka sama uvádí v bibliografii, považováni za zakládající autory; konec kapitoly patří Jeanu Piagetovi (1896–1980) a podivnému závěrečnému odstavci uvedenému náhle jako „Tzv. Aristotelova logika, na které Lipman svou teorii postavil.“ Odstavci chybí kontext a bez adekvátního vysvětlení chrlí na čtenáře obtížné pojmy jako „správnost argumentu“, „logika pojmu“, „metoda dělení“, „dialektický a apodiktický sylogismus“. V jakém smyslu navíc Lipman postavil svou teorii na Aristotelově logice? Předchozích padesát stran bylo Aristotelovo jméno krátce zmíněno jen jednou (str. 13) a to měly tyto strany sloužit jako představení Lipmanovy teorie. V této kapitole navíc chybí např. Gilbert Ryle (1900–1976) a především pak J. L. Austin (1911–1960), které autorka sama uvádí v předchozí kapitole a kteří patrně Lipmana taktéž zdatně ovlivnili.

s. 47

„Významný podíl dále měl G. H. Mead (Mind, Self and Society), jehož práce ovlivňuje to, jak chápeme kritické myšlení dodnes.“ To je patrně Lipmanův názor, který autorka uvádí, aniž by jej kriticky prověřila. Mead je např. v anglo-americké analytické filosofii bez patrného vlivu, srv. článek „George Herbert Mead (1863–1931)“ na *Stanford Encyclopedia of Philosophy*.

Část 4: Vliv „Thinking in Education“ a Závěr

V této části autorka nejprve referuje o dvou recenzích TIE (anglické z r. 2004 a české z r. 2005). Bylo by vhodné uvést kritéria výběru právě těchto dvou recenzí, je zřejmé, že recenzí bylo publikováno více (především to byla krátká, ale charakteristicky kvalitní recenze dalšího z významných osobností P4C, Garetha Matthewse, 1929–2011). Autorka dále (sekce 4.1) referuje o názorech několika odborníků, největší pozornost věnuje krátkému, ale pronikavému článku Oscara Brenifiera „A quick glance at the Lipman method“ (2005). Autorka charakterizuje jednu z Brenifierových výtek takto:

„většina diskusí [v Lipmanově metodě] má tendenci jít spíše cestou volných vyjádření. Cestou, kde spíše než myšlení jsou zapojeny formy jako: opravdovost, vyprávění příběhů, prohlášení, vyjadřování vlastního přesvědčení, asociace apod. Při takové tradiční diskusi ale nedojde k systematické a hluboké analýze, ale pouze k chrlení myšlenek“ (s. 57)

Brenifierovu kritiku ponechává autorka bez hodnotícího komentáře, třebaže kritika míří na jádro Lipmanovy metody. Připomeňme si, že vlastním cílem Lipmanovy knihy je ukázat, že filosofie má jedinečné místo v rozvoji vyšších myšlenkových schopností (*higher-order thinking skills*) od nejtělejšího věku a že jeho metoda k tomuto rozvoji přispívá. V závěru autorka píše:

„Chápu také některé námitky, které byly předloženy O. Brenifierem, ale přesto se domnívám, že základní myšlenka obou filosofů zůstává stejná a Filosofie pro děti má šanci hrát významnou úlohu v přeměně výchovy a vzdělávání i v našich podmínkách. I naše děti mají právo naučit se argumentovat a rozpoznat chybná východiska, rozlišovat mezi původním a falešným, hlubokým a povrchním, opodstatněným a nepodloženým, protože svět není vždy poctivý, ale dokáže manipulovat pomocí indoktrinace a předsudků. Cesta, kterou Lipman navrhuje, vede k výchově k myšlení, a to již od nejnižších stupňů školního vzdělávání. Jedinečnost Lipmanovy teorie spočívá v důrazu na propojení všech tří složek dokonalého myšlení – kritické, angažované a kreativní.“

Brenifier i Lipman spolu souhlasí ohledně důležitosti P4C, v tom ale jejich spor nespočívá. Brenifier vytýká Lipmanovi, že jeho přístup nevychová k myšlení v relevantním smyslu slova. Jak by autorka Lipmana obhájila? Nebo souhlasí s Brenifierem?

Otázka k diskusi

s. 67

„Lipman předložil metodu, kterou je možno použít a jejíž funkčnost byla prokázána. Ostatní je na nás.“ Jak byla funkčnost prokázána? Usiloval Lipman o prokázání funkčnosti P4C v TIE? Anebo mu šlo v této knize o něco jiného? O co?

Čestě Ondřejová

26. 6. 2014

slg'